

**ЗАПОБІГАННЯ
ТА ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ
НАСИЛЬСТВУ НАД ДІТЬМИ
ТА МОЛОДДЮ** *Пам'ятка-довідник*

unicef

для кожної дитини

УКРАЇНСЬКА ФУНДАЦІЯ
громадського здоров'я

ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ НАД ДІТЬМИ ТА МОЛОДДЮ *Пам'ятка-довідник*

Розроблено та надруковано в рамках проекту «Комплексний підхід до вирішення проблем ґендерно зумовленого насильства щодо дівчат, хлопчиків, жінок і чоловіків у східних регіонах України», який реалізовується МБФ «Українська фундація громадського здоров'я» за підтримки Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ). Погляди авторів не обов'язково відображають позицію ЮНІСЕФ.

для кожної дитини

УКРАЇНЬСЬКА ФУНДАЦІЯ
громадського здоров'я

ЗМІСТ

Конвенція ООН та законодавчі акти України.....	5
Визначення, закріплені в законодавстві України.....	10
Порушення прав дитини впливає на все життя	13
Шість стратегій запобігання насильству та реагування на нього.....	16
Найголовніший принцип допомоги постраждалим від насильства.....	20
Ознаки жорстокого поводження з дитиною.....	21
Прояви насильства за його видами.....	26

Способи виявлення насильства	30
Як вибудувати бесіду з дитиною: правила.....	34
Якщо ви виявили насильство.....	40
Як підтримати дитину.....	43
Міжвідомча співпраця та комунікація.....	45
Корисні контакти.....	46
Використана література.....	47

КОНВЕНЦІЯ ООН ТА ЗАКОНОДАВЧІ АКТИ УКРАЇНИ

20 листопада 1989 року було прийнято Конвенцію ООН про права дитини. Відповідно до неї, дитина — це особа віком до 18 років. Конвенція формулює та фіксує невід’ємні права дітей, які вони мають завжди, скрізь і які є однаково важливими і взаємопов’язаними. Вона є міцним консенсусом та спільною заявою, яка разом з Декларацією прав дитини (від 20 листопада 1959 р.) лягла в основу міжнародного права щодо прав дітей і стала універсальним та ефективним механізмом захисту прав дитини у світовому масштабі. Це найбільш ратифікований у світі документ, який, до того ж, є основним договором про права людини в рамках міжнародної системи.

Окрім того, положення Конвенції ООН про права дитини, що прийняті практично всіма країнами світу, є не лише декларацією прагнень, а й юридичними зобов’язаннями, за які держави несуть

відповідальність. Звичайно, вони мають культурні, правові, політичні та регуляторні відмінності, проте уряди всіх країн наділено широкими повноваженнями для реалізації Конвенції ООН про права дитини на національному рівні.

В Україні Конвенцію ООН про права дитини було ратифіковано 27 лютого 1991 року, і вона набула чинності 27 вересня 1991 року. З метою реалізації положень Конвенції 26 квітня 2001 року прийнято Закон України «Про охорону дитинства».

Сьогодні в Україні діяльність із захисту прав та інтересів дітей, які постраждали від домашнього насильства, спирається на такі міжнародні документи та національне законодавство:

Конвенція ООН про права дитини (ратифіковано 27 лютого 1991 року).

Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії (ратифіковано 3 квітня 2003 року).

Конвенція про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці № 182 Міжнародної організації праці (ратифіковано 5 жовтня 2000 року).

Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (ратифіковано 20 червня 2012 року).

Рекомендація CM/Rec (2009) 10 Комітету міністрів Ради Європи про викоренення всіх форм насильства щодо дітей.

Сімейний Кодекс України.

Кримінальний процесуальний Кодекс України.

Кримінально-виконавчий
Кодекс України.

Кодекс України
про адміністративні
правопорушення.

Закон України
від 24 січня 1995 року
№20/95 – ВР «Про органи
і служби у справах дітей
та спеціальні установи
для дітей» (зі змінами).

Закон України від 26 квітня
2001 року № 2402-III «Про
охорону дитинства» (зі змінами).

Закон України від 5 березня
2009 року № 1065-VI «Про
Загальнодержавну програму
«Національний план дій щодо
реалізації Конвенції ООН про
права дитини» на період
до 2016 року».

Закон України від 7 грудня 2017
року №2229-VIII
«Про запобігання та протидію
домашньому насильству».

Спільний наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України від 19 серпня 2014 року №564/836/945/577 «Про затвердження Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або загрози його вчинення», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 10 вересня 2014 року за № 1105/25882.

Спільний наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства внутрішніх справ України від 7 вересня 2009 року №3131/386 «Про затвердження Інструкції щодо порядку взаємодії структурних підрозділів, відповідальних за реалізацію державної політики щодо попередження насильства в сім'ї, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді та відповідних підрозділів органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї».

ВИЗНАЧЕННЯ, ЗАКРІПЛЕНІ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Домашнє насильство —

діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) в родинних відносинах чи в шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, в тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

Економічне насильство —

форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру.

Психологічне насильство —

форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи.

Сексуальне насильство —

форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності.

Фізичне насильство —

форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру.

Дитина, яка постраждала від домашнього насильства, —

особа, яка не досягла 18 років та зазнала домашнього насильства в будь-якій формі або стала свідком (очевидцем) такого насильства.

Дитина-кривдник —

особа, яка не досягла 18 років та вчинила домашнє насильство в будь-якій формі.

ПОРУШЕННЯ ПРАВ ДИТИНИ ВПЛИВАЄ НА ВСЕ ЖИТТЯ

Дитинство є неповторним періодом фізичного, психічного, емоційного й духовного розвитку. Насильство, дитяча праця, небезпечні продукти харчування та шкідливий вплив довкілля порушують права дітей і можуть мати незворотні наслідки, впливати на все життя людини і навіть на життя наступних поколінь.

A close-up, black and white photograph of a person's face, focusing on their eyes. The person has dark hair and is looking directly at the camera with a neutral expression. The background is dark and out of focus.

«Що більше несприятливих вражень у дитинстві, то більшою є ймовірність затримок розвитку та проблем зі здоров'ям надалі, включаючи серцеві захворювання, діабет, зловживання психоактивними речовинами та депресію. Дослідження також показують, що чуйні взаємини між дорослими та дитиною, підтримка, встановлені на ранніх етапах її життя, можуть долати негативні наслідки тяжкого стресу»*

Наведену інформацію сформовано за матеріалами звіту «Подолання насильства щодо дітей: шість стратегій дії» (Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), 2014); «INSPIRE: Сім стратегій для подолання насильства щодо дітей» (розроблено Всесвітньою організацією охорони здоров'я в співпраці з Центром з боротьби із захворюваннями та профілактики США, Глобальним партнерством задля подолання насильства щодо дітей, Панамериканською організацією з охорони здоров'я, Надзвичайним президентським планом з боротьби зі СНІДом, партнерством «Разом заради дівчат», Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ), Управлінням ООН з наркотиків та злочинності, Агентством США з міжнародного розвитку та Світовим банком); довідкового матеріалу «Пам'ятка для соціального працівника/фахівця із соціальної роботи» МБФ «Українська фундація громадського здоров'я».

*«Вплив ранніх негативних подій на розвиток дитини» (InBrief) / Центр розвитку дитини Гарвардського університету, 2007.

ШІСТЬ СТРАТЕГІЙ ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬСТВУ ТА РЕАГУВАННЯ НА НЬОГО*

Перша стратегія:

ЗМІНА СТАВЛЕННЯ ТА СОЦІАЛЬНИХ НОРМ

Зміна поглядів та соціальних норм, які толерують або виправдовують насильство, є першим надійним способом запобігання вчиненню насильства.

Друга стратегія:

РОЗ'ЯСНЮВАЛЬНО-ОСВІТНЯ РОБОТА З РОДИНАМИ

Роз'яснення та освітні сесії про ранній розвиток і виховання для батьків, близьких, опікунів, родичів суттєво підвищують імовірність того, що вони використовуватимуть позитивні методи догляду та виховання дитини. А це зменшує ризик насильства вдома.

Третя стратегія:

РОЗВИТОК НАВИЧОК УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ТА ВИКЛИКАМИ В ДІТЕЙ І МОЛОДІ

Якщо діти та підлітки вчаться розуміти ризики і виклики та справлятися з ними, не вдаючись до жорстокості, або шукати підтримку, коли опиняються в складній ситуації, це суттєво зменшує насильство в школах та громадах.

**Подолання насильства щодо дітей: шість стратегій дії / Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), 2014*

Четверта стратегія:

ПОШИРЕННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОСЛУГ З ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ

Впровадження послуг та забезпечення доступу до них для дітей. Це означає, що створюються організації, осередки або об'єднання груп людей, куди може звернутися дитина, щоб отримати допомогу або підтримку, а також повідомити про випадки насильства. Інформування та заохочення дітей до пошуку якісної професійної підтримки допомагає їм краще справлятися з насильством.

П'ята стратегія:

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАХИСНИХ ЗАКОНОДАВЧИХ І РЕГУЛЯТОРНИХ НОРМ

Впровадження та неухильне дотримання законодавчих або регуляторних норм, що захищають дітей, утверджує в суспільстві розуміння: «насильство є неприйнятним, а особи, які його чинять, обов'язково нестимуть відповідальність».

Шоста стратегія:

ЗБИРАННЯ ТА ВИВЧЕННЯ ДАНИХ

Інформація про насильство — місце вчинення, форма, вік та належність до вразливої групи — має важливе значення для планування та розробки стратегій втручання, подолання і протидії, реалізації та моніторингу прогресу відповідних програм.

Види насильства відповідно до найбільш імовірного віку появи*

*Адаптовано за матеріалами: INSPIRE: Сім стратегій для подолання насильства щодо дітей / Всесвітня організація охорони здоров'я, 2016. — С.14

**Є випадки, коли діти до 16 років вступають в інтимні взаємини з однолітками або старшими неповнолітніми. Насильство в таких стосунках може мати сексуальний, психологічний або фізичний характер.

НАЙГОЛОВНІШИЙ ПРИНЦИП ДОПОМОГИ ПОСТРАЖДАЛИМ ВІД НАСИЛЬСТВА

Постраждали від насильства ніколи не бувають «винними» у його вчиненні. Вони не можуть його «спровокувати», «викликати» чи «зумовити». Винен та мусить відповідати завжди і тільки кривдник.

Це означає, що спеціалісти, які працюють із постраждалими від насильства дітьми та молоддю, повинні підтримувати їх, уникаючи стигматизації, звинувачення або применшення сили чи значення того, що сталося.

Потрібно завжди віддавати перевагу не репутації кривдників (як осіб, так і установ/організацій), а благополуччю дитини.

Усі вповноважені особи — фахівці, які взаємодіють з дітьми і підлітками, — незалежно від галузі повинні розуміти свою відповідальність за виявлення насильства та реагування на нього.

ОЗНАКИ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ДИТИНОЮ

Насильство (жорстоке поведження) завдає дитині тяжких травм, які мають згубні наслідки для її подальшого фізичного та психічного здоров'я.

ОЗНАКИ ПЕРЕЖИТОГО НАСИЛЬСТВА

Діти до 6 місяців:

низька рухова активність, слабка або відсутня реакція на зовнішні стимули, не усміхається або всміхається дуже рідко.

Діти від 6 місяців до 1,5 років:

страх перед батьками, побоювання фізичного контакту з дорослою людиною (наприклад, коли хтось намагається взяти на руки), постійна безпідставна настороженість, плаксивість.

Діти від 1,5 до 3 років:

страхи, сплутаність почуттів, порушення сну, втрата апетиту, агресія, страх перед чужими і дорослими людьми, надмірна схильність до сексуальних ігор, крайнощі в поведінці (від надмірної агресивності до надпасивності).

Діти дошкільного віку (3–6 років):

пасивна реакція на біль, примирення із ситуацією; тривога, боязкість, сплутаність почуттів, почуття провини, сорому, відрази, беспорядності, зіпсованості, болісна реакція на критику; замовчування або перекручування правди, вигадкування неправдивої інформації; схильність до правопорушень (підпалювання, жорстокість до тварин). Крім того, спостерігаються форми поведінки, притаманні молодшому віку (енурез, смоктання пальців, гризіння нігтів, утруднене мовлення тощо); негативізм, відчуження та агресія, поєднані з надмірною поступливістю та улесливістю; ігри сексуального характеру та нав'язлива мастурбація, які можуть свідчити про сексуальне насильство.

**Діти
молодшого
шкільного віку
(6–9 років):**

амбівалентні почуття до дорослих, складнощі у визначенні сімейних ролей; страх, почуття сорому, відрази, зіпсованості, недовіри до світу. У поведінці можна помітити відчуження від людей, порушення сну, апетиту, імпульсивність та агресію; відчуття «брудного тіла», мовчазність або несподівана говіркість, сексуальні дії з іншими дітьми.

**Діти від 9
до 13 років:**

притаманні такі ж наслідки, як і для дітей молодшого шкільного віку, а також депресія, суб'єктивне відчуття втрати емоцій, самотність, сум, перепади настрою, відсутність друзів, страх перед власною домівкою, небажання йти додому після школи. Мають виснажений вигляд та проблеми зі сном. У поведінці помітна ізоляція, маніпулювання іншими дітьми, суперечливе поведіння, а також неадекватні харчові вподобання (вживання недоїдків, листя, крейди, комах тощо). Вдаються до

Підлітки від 13 до 18 років:

булінгу чи навпаки переслідувані однолітками. Мають низьку самооцінку й відповідні ризики, з цим пов'язані (заподіяння собі шкоди, зловживання психоактивними речовинами тощо).

відраза, сором, провина, недовіра, амбівалентні почуття до дорослих; надмірно сексуалізована поведінка; несформованість соціальних ролей і своєї ролі в родині, почуття власної непотрібності. У поведінковій сфері – спроби суїциду, реалізоване чи нереалізоване бажання облишити власну домівку; занурення в шкільну роботу як спроба втечі з домашнього життя; погіршення успішності. Агресивне поведіння, уникання тілесної та емоційної інтимності, непослідовність і суперечливість у діях. Вдаються до булінгу чи навпаки переслідувані однолітками.

ПРОЯВИ НАСИЛЬСТВА ЗА ЙОГО ВИДАМИ

ФІЗИЧНЕ

Зсув суглобів, переломи кісток, гематоми; крововиливи в сітківку ока.

Забиті місця на тілі або голові, які мають форму предмета (пряжки ременя, долоні, лозини тощо); рани й синці, різні за часом виникнення та/або в різних частинах тіла (наприклад, на спині й грудях одночасно), або незрозумілого походження.

Сліди укусів людиною.

Незвичні опіки (наприклад, цигаркою або розжареним посудом).

Тілесні самоушкодження (заподіяння дитиною травм самій собі).

Інфекції, що передаються статевим шляхом.

Ознаки вагінального чи анального проникнення.

Залучення до секс-бізнесу.

Вагітність.

Сексуалізована поведінка (що виникає через психологічні травми, нанесені дитині через сексуальне насильство):

знання невластивих дітям термінології та жаргону;

ігри, що мають сексуальний підтекст, відповідні маніпуляції з іграшками (задирання суконь у ляльок, імітація статевого акту за допомогою ляльок тощо);

сексуальні протиправні дії щодо ровесників або молодших за віком дітей;

сексуальні домагання до інших дітей або дорослих;

нерозбірлива та/або демонстративна сексуальна поведінка.

Окрім психологічного насильства, індикатори, наведені нижче, можуть свідчити й про інші види насильства

Уникнення контактів з однолітками.

Демонстрація страху перед появою батьків та/або потребою йти додому.

Вживання алкоголю або наркотиків.

Насильство над домашніми тваринами.

Почуття провини за отримання фізичних ушкоджень.

Неохайний вигляд: брудне волосся і шкіра, поганий запах тощо.

Неадекватна поведінка: надмірна агресія, істеричний сміх, зухвалість, страх тощо.

Ознаки недоїдання, наднизька вага, яка не відповідає віку дитини.

Дитина шукає недоїдки та харчується ними, збирає пляшки тощо.

Брудний одяг, що не відповідає віку дитини та погодним умовам.

Украй неохайний вигляд: брудне, недоглянуте волосся, брудна шкіра, поганий запах тощо.

Відсутність у дитини речей першої необхідності.

Постійні пропуски шкільних занять без поважних причин, наприклад, у сезон сільськогосподарських робіт.

СПОСОБИ ВИЯВЛЕННЯ НАСИЛЬСТВА

- I. Проаналізуйте поведінку дитини.
- II. Поспілкуйтеся з нею.
- III. Зафіксуйте інформацію.
- IV. Опитайте батьків, піклувальників, вихователів, родичів, сусідів та інших близьких.
- V. Вивчіть історію життя дитини, документацію, інші джерела інформації.

I

Коли ви аналізуєте поведінку:

Уникайте зашвидких суджень, оцінок і висновків, що ґрунтуються на перших враженнях. Основну увагу приділіть *виявленню та фіксації* тих чи тих ознак, що можуть свідчити про насильство.

Уважно спостерігайте за поведінкою. Варто враховувати, що дитина заради виправдання батьків, піклувальників, інших осіб може применшувати ступінь насильства з їхнього боку, а також свої страждання. Окрім того, вона може виявляти байдужість до факту насильства і здаватися заляканою, присоромленою. Під час бесіди/опитування може заплющувати очі або уникати зорового контакту з фахівцем, здригатися, коли відчиняються двері або хтось входить до приміщення.

Уважно спостерігайте за поведінкою осіб, які перебувають на місці інциденту (або супроводжують дитину). Якщо дорослий

член сім'ї або піклувальник є винуватцем насильства, то найчастіше він не полишає дитину наодинці з фахівцем, наполягає на своїй присутності під час бесіди з нею, може тримати її за руку і не відходити ні на крок, відповідати на запитання, поставлені дитині, а не йому. Зазвичай дитина навіть не намагається відповісти сама.

Коли ви спілкуєтеся:

Оцініть рівень розвитку дитини. Від того, чи відповідають ваші запитання інтелектуальному рівню дитини та її життєвому досвіду, багато в чому залежить успіх бесіди.

Якомога більше підтримуйте дитину. Підбадьорюйте її та будьте терплячими, адже він/вона перебуває в стресовому стані. Не забувайте, що діти в уразливому стані демонструють

свої переживання і побоювання через поведінку — надчутливу, замкнуту, агресивну тощо.

Допоможіть дітям висловити їхні відчуття, говоріть про власні переживання, зрозумійте почуття дитини. Пам'ятайте, є постраждалі, які або не виявляють емоцій, або поводяться зухвало й агресивно, викликаючи відразу до себе (особливо це може стосуватися дітей, які зазнали сексуального насильства).

Зверніть увагу на спроби щось приховати. Через низку причин, серед яких найважливішими є страх, недовіра до дорослих і сором, дитина може замовчувати факти, пом'якшувати їх або не знати, що зазнала насильства. Так відбувається ще й тому, що вона може насправді любити своїх кривдників, незважаючи на жорстоке поводження.

Намагайтеся отримати якомога більше інформації. Під час спонтанної розповіді дитини постійно тримайте у фокусі, що потрібно терпляче вислухати саме її інтерпретацію подій.

ЯК ВИБУДУВАТИ БЕСІДУ З ДИТИНОЮ: ПРАВИЛА

- 1.** Поясніть дитині, що немає нічого страшного в тому, що вона не знає відповіді на те чи те запитання; вона не повинна відчувати за це провину.
- 2.** Запропонуйте їй перепитати те, що незрозуміло, або пояснити, що ви мали на увазі.
- 3.** Поясніть, що ви можете повторювати запитання для того, щоб краще зрозуміти її думку (а не через те, що ви їй не довіряєте).
- 4.** Скажіть дитині, що вона має виправити вас, якщо ви сказали щось не так або неправильно зрозуміли її слова.
- 5.** Спілкуйтеся з дитиною так, нібито вперше чуєте про ситуацію, яка трапилася: більше слухайте, не закінчуйте відповіді за неї, співчуйте.

6. Дозвольте дитині описувати те, що сталося, її власною мовою, адже дитина може не вміти висловлюватися по-іншому.

Отже, коли дитина розповідає вам про насильство або ви запитуєте її про його факти:

Ставтеся до дитини серйозно. Покажіть, що ви їй повністю вірите і що в разі, коли насильство мало місце, вона не винна в тому, що сталося.

Запитуйте якомога м'якше. Наприклад: «Чи правильно я розумію, що тобі зробили боляче? Розкажи, будь ласка, як це сталося. Покажи, де в тебе болить/боліло?»

Залишайтеся спокійними, незважаючи на те, що саме, якими словами розповідає дитина, адже вона може застосовувати нецензурні вирази та жаргонізми, які чує від дорослих.

У жодному разі не переривайте розповідь, щоб виправити щось або зробити зауваження.

Заспокойте та підтримайте дитину, наприклад: «Добре, що ти мені це сказала(-в). Ти правильно зробила(-в)»; «Ти в цьому не винна (не винний)»; «Така ситуація трапляється і з іншими дітьми»; «Можливо, ти вважаєш, що це секрет? Але бувають такі секрети, які не потрібно тримати в собі. Це секрети про те, що тобі зробили погано. Ми вже допомогли іншим дітям у схожих ситуаціях. Допоможемо й тобі, але для цього нам потрібно знати, що сталося»; «Не дратуйся, якщо цю історію потрібно буде переказати ще раз іншій людині, яка теж буде допомагати, бо дуже важливо, щоб вона почула її саме від тебе».

Терпляче відповідайте на запитання, намагайтеся розвіяти тривоги, особливо про факт звернення по допомогу.

Стежте за тим, щоб не давати обіцянок, яких не можете дотриматися, наприклад: «Твоя мама не засмутиться» або «Тому, хто тебе скривдив, нічого не буде»; «Тебе більше ніколи не скривдять».

 III

Фіксуйте, записуйте будь-яку ключову інформацію, якою з вами поділилися (включаючи дати і години), а також ваші дії, зокрема те, кому ви передали інформацію, куди перенаправили дитину.

 IV

Опитуйте батьків, опікунів/піклувальників, вихователів, родичів, сусідів та інших близьких так само, як і дитину, оскільки для них розмова про ситуацію насильства теж зазвичай є досить важкою. Вони часто не хочуть «виносити сміття з хати», тобто бояться відповідальності, розголосу, осуду, тому намагаються применшити серйозність того, що сталося. Отже, якщо ви бачите, що вони приховують інформацію, обмежтеся непрямими запитаннями, наприклад: «Світланка виглядає дуже засмученою, ви не знаєте чому?».

Під час розмови з особою, яка підозрюється у скоєнні насильства:

Представтеся, поясніть доцільність бесіди.

Говоріть спокійно, демонструючи врівноваженість.

Звертайтеся виключно на «ви».

Дотримуйтеся позиції: «Я не ставлюся до вас погано чи добре. Я просто виконую свої обов'язки».

Вибудуйте контакт таким чином, щоб він був для винуватця сигналом: «ви не можете розраховувати на подальшу безкарність».

V

Вивчіть історію життя дитини, документацію, інші джерела інформації.

Документація з медичних та правоохоронних установ, освітніх закладів дуже допомагає отримати інформацію про ймовірність скоєння насильства над дитиною. Наприклад, звернення до відділень швидкої допомоги, травмпунктів, виявлення так званих «схильностей» до нещасних випадків, втеч із дому, бродяжництва, вживання алкоголю, наркотичних і токсичних речовин можуть свідчити про жорстоке поводження з дитиною.

ЯКЩО ВИ ВИЯВИЛИ НАСИЛЬСТВО

Дійте відповідно до чинного законодавства та згідно з «Порядком розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або загрози його вчинення», що затверджений спільним наказом Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України від 19 серпня 2014 року № 564/836/945/577:

I. Протягом однієї доби після виявлення факту насильства або отримання повідомлення про такий факт, або виявлення актів насильства кримінального характеру, передайте письмове повідомлення до відповідної **служби у справах дітей та уповноважених підрозділів органів Національної поліції України** про випадок жорстокого поводження з дитиною чи реальну загрозу його вчинення. Якщо справа потребує термінового втручання, повідомте службу телефоном.

II. Обов'язково спільно зі службою в справах дітей визначте, чи потрібно:

Терміново забрати дитину з родини, в якій вона зазнала/ зазнає насильства або в якій існує загроза її життю та здоров'ю.

Звернутися до медичного закладу, щоб дитина отримала невідкладну медичну допомогу (викличте швидку допомогу в разі потреби).

Надати психологічну та іншу допомогу.

Це дуже важливо!

Незалежно від ситуації насильства, дитина може мати проблеми зі здоров'ям і потребувати медичної і психологічної (а в деяких випадках – і психіатричної) допомоги. Соціальна робота з такою дитиною можлива лише тоді, коли вжито всіх заходів для відновлення її фізичного здоров'я, а також коли вона психологічно готова до отримання допомоги.

Через особливі потреби дітей украй важливо надати медичну і психологічну допомогу якомога швидше після виявлення факту насильства або жорстокого поводження.

Окрім того, коли ви визначаєте потреби постраждалої дитини, звертайте увагу на інших дітей, які живуть у сім'ї, а також на батьків (людей, які їх замінюють), котрі можуть бути особами і причетними до насильства, і постраждалими від нього (наприклад, насильство чинить чоловік: над дитиною/дітьми, дружиною та іншими членами родини, як-от бабусею, що живе разом із ними).

ЯК ПІДТРИМАТИ ДИТИНУ

Ви можете запропонувати дуже просту і пряму підтримку, яка проте буде безцінною для постраждалої від насильства дитини:

Дати інформацію та контакти про установи, які можуть запропонувати допомогу.

Організувати підтримку однолітків.

З'ясувати, чи потрібна матеріальна допомога (одяг, шкільне приладдя), та надати її.

Знайти безпечне місце для обіду чи виконання домашніх завдань.

Переконатися, що дитина не почуватиметься ізольованою або самотньою, а запропонована підтримка є тактовною і не виключає дитину з колективу.

Запитати дитину, якої ще допомоги вона потребує.

Що іще потрібно враховувати

Якщо ви розглядаєте ситуацію домашнього насильства над дитиною чи підлітком, зверніть увагу на:

Примусовий шлюб. Це шлюб без згоди однієї або обох сторін, і де примус є визначальним фактором.

Весілля за домовленістю. Такий шлюб дуже відрізняється від примусового шлюбу. У нього вступають начебто добровільно, хоча сім'ї беруть провідну роль у виборі партнера.

Якщо ви бачите, що дитина чи молода особа змушені вийти заміж/одружитися, обговоріть це з нею та повідомте відповідні служби.

МІЖВІДОМЧА СПІВПРАЦЯ ТА КОМУНІКАЦІЯ

Виявити випадки насильства над дитиною може будь-який суб'єкт взаємодії у сфері запобігання та протидії домашньому насильству:

навчальні заклади;

зклади охорони здоров'я;

поліція;

соціальні служби/служби у справах дітей/органи опіки та піклування;

мобільні бригади соціально-психологічної допомоги;

територіальні центри соціального обслуговування;

неурядові установи, громадські організації;

кол-центри.

Проте реалії такі, що...

Жоден окремий суб'єкт взаємодії не може надати комплексного пакета профілактичних заходів або послуг, які можуть знадобитися дітям, що постраждали від насильства. Недостатня координація між цими суб'єктами перешкоджає запобіганню та протидії домашньому насильству.

Саме тому вони повинні розглянути питання про своє місце і роль у цій роботі. Це означає, що потрібно вибудувати систему тісної міжвідомчої співпраці соціальних служб, охорони здоров'я, правоохоронних органів та неурядових організацій.

КОРИСНІ КОНТАКТИ

Гаряча лінія інформаційно-
довідкової служби Міністерства
внутрішніх справ України

(044) 256 03 33
(цілодобово)

Національна поліція

102
(цілодобово)

Використана література:

1. Подолання насильства щодо дітей: шість стратегій дії (звіт)/ Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), 2014.
2. INSPIRE: Сім стратегій для подолання насильства щодо дітей (розроблено Всесвітньою організацією охорони здоров'я в співпраці з Центром боротьби із захворюваннями та їхньої профілактики США, Глобальним партнерством задля подолання насильства щодо дітей, Панамериканською організацією з охорони здоров'я, Надзвичайним президентським планом боротьби зі СНІДом, партнерством «Разом заради дівчат», Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ), Управлінням ООН з наркотиків та злочинності, Агентством США з міжнародного розвитку та Світовим банком), 2016.
3. «Пам'ятка для соціального працівника/фахівця із соціальної роботи»/МБФ «Українська фундація громадського здоров'я», 2013.

УДК 364.63-027.553

3-33

**ЗАПОБІГАННЯ
ТА ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ
НАСИЛЬСТВУ НАД ДІТЬМИ
ТА МОЛОДДЮ**

Пам'ятка-довідник

ISBN 978-966-8668-60-9

Формат 60x34/32. Ум.-друк. арк. 0,8. Тираж 10000 пр. Зам. № 019-18.

Виготівник ФО-П Купріянова О.О. Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої діяльності ДК № 315 від 24.01.2001 р. 03142, м. Київ, вул. Кржижановського, 3, ОКТБ, корп. 5, офіс 142. Тел. (044) 502-41-23.

 [unicef.org.ua](https://www.unicef.org.ua)

 UNICEFUkraine

 @unicef_ua

 @unicef_ukraine

Українська фундація громадського здоров'я
01001, Київ, вул. Станіславського, 3, офіс 7.
Тел./факс: (044) 278 23 58, (044) 278 02 09
www.healthright.org.ua

 unicef

для кожної дитини

УКРАЇНСЬКА ФУНДАЦІЯ
громадського здоров'я